

Kabos Sándor

ALKALMAZOTT STATISZTIKA MAGYARUL

Vargha András: *Matematikai statisztika pszichológiai, nyelvészeti és biológiai alkalmazásokkal*. Budapest: Pólya Kiadó, 2000.

Vargha András kifogástalan nyelvhelyességgel és a példamutatóan gondos stílusban ír. Rengetegen tanulnak ma számítógépes statisztikát, talán érthető, ha a kevésbé igényes kiadványok is piacra találnak. Az viszont érthetetlen, hogy a szakmai közvélemény asszisztálása mellett jelenhetnek meg a kialakult magyar matematikai és statisztikai szaknyelvet teljesen ignoráló könyvek. Újszülöttek számára minden szót újra fordítanak, ha kell, ha nem. Ilyenformán „két-utas” elemzésről beszélnek, az iskolázatlan fordítók nem ismerik jól sem az angol sem a magyar szaknyelvet, sem a jelentést hordozó magyar megfelelőt: „kétszemponos” elemzés. Vargha András természetesen mindenütt a bevett magyar szakkifejezéseket használja. Ahol nincs általánosan elfogadott magyar megfelelő, ott a szerző saját műfordítását kapjuk: én legalábbis még sehol máshol nem találkoztam azzal a kifejezéssel, hogy „összetartozó mintás” módszerek (*dependent samples*). Telitalálat, jobb mint az angol. Vargha András nem szavakat fordít, hanem magát a dolgot mondja el jó magyar szavakkal. Ha két sokaság *sztochasztikusan ekvivalens*, akkor a szerző „sztochasztikus egyformaság”-ról beszél, ha nincs ekvivalencia, akkor „sztochasztikus fölény”-ről. Számomra az említett kifejezések és a könyv sok egyéb kiváló nyelvi leleménye teljesen meggyőző, magam is ezeket fogom használni (néhány kivétel: én továbbra is azt fogom mondani, hogy „elfogadási tartomány” vagy „négyzetösszeg”, és nem követem a könyvet a „megtartási tartomány” vagy „négyzetes összeg” kifejezések használatában).

A könyv anyagának kiválasztása tükrözi a szerző oktatói és alkalmazott statisztikus kutatói tapasztalatát. Két változó monoton kapcsolatának vizsgálatáról (igen helyesen) önálló fejezet szól, talán ebben lehetett volna szót ejteni a monoton regresszióról (*isotonic regression*) is. Három folytonos változó esetén (igen helyesen) szerepel a parciális korreláció fogalma és az ennek nulla voltára vonatkozó teszt, de az olvasó tanácstalan marad, hogyan kezelje ugyanezt a kérdést diszkrét változók esetén, talán lehetett volna mondani valamit a feltételes függetlenségről. Bármely összefoglaló jellegű könyv esetében sorjázthatóak a „miért nincs benne, hogy ...” kezdetű kifogások, recenzens bízok abban, hogy a könyv még sok új, bővített kiadást ér meg.

A *robustus próba* a 186. oldalon írtak szerint „valamely alkalmazási feltétel nem teljesülése esetén is megtartja I. fajta hibáját”. Ez a szöveg ebben a könyvben meghatározás, ami onnan tudható, hogy az elnevezés szedése félkövér. A 192. oldalon ugyanez a szó újra félkövér, és kis szórendi változtatással még egyszer ugyanaz a meghatározás. A tárgymutatóban nincs „robustus” címszó, noha ez a szó könyvben sokszor le van írva, még maga a tárgymutató is tartalmazza a „robustus varianciaanalízis” utaló címszónál. Azért hozom fel mindezt, mert ez az egyetlen pont, ahol vitám van a szerzővel: szerintem a könyv tárgyalásmódja nem elég „robustus”. Ha teljesülnek a szerző feltevései az olvasó érdeklődésének irányultságáról, matematikai felkészültségéről, akkor kétségtelenül ez az optimális előadásmód: eléri a legnagyobb precizitást amellet,

hogyan az olvasói számára végig követhető, sőt élvezetes olvasmány. Ilyen színvonalú munkánál azonban gondolni kellene azokra az olvasókra, akik láttak már matematikai statisztikát e könyv előtt is, és azokra is, akik e könyv megtanulásával nem befejezik, hanem elkezdik matematikai statisztika tanulmányaikat. Kifogásom nem azért van, mert a robusztusság leírása a könyvben nem precíz, azt gondolom, ilyen matematikai apparátus mellett a könyv az elképzelhető legpontosabb magyarázattal szolgál. Kifogásom azért van, mert az olvasó tévesen azt hiheti, itt most megtanulja mi a robusztus próba. Vannak a könyvben definíciók és vannak példák, de a szemléltető szövegben nem mindig szerepel, hogy vigyázz, precíz definíciót itt most ne keress, azt megtalálod a hivatkozott irodalomban. Az olvasó számára minden pillanatban világossá kell tenni, mi definíció és mi kommentár. Hasonló szellemben kellene bővíteni az egyébként kiválóan informatív „Utószó: Hogyan tovább?” anyagát, és a kitekintést az egyes fejezetek végén kellene elhelyezni. Jelentősen növelné a könyv használhatóságát egy mutató, a könyv által használt magyar szakkifejezések angol megfelelőivel.

A záró megjegyzés nem a könyv tartalmi részét illeti, de egy „Felsőoktatási tankönyv” minősítésű munka esetén a képletek és ábrák áttekinthetősége egyáltalán nem mellékes. Recenzens számára, aki a '70-es években ELTE jegyzetektől tanult matematikát (írógépről stencilezve) a jelen könyv képletei megfelelően olvashatóak. Recenzens számára, aki a '80-as években sokat írt Chiwriter szövegszerkesztővel, jelen könyv képleteinek színvonala egyenesen bámulatos. De mindenki számára, aki matematikát ír/olvas, és ezért a '90-es évektől már régen áttért TEX alapú szövegszerkesztőkre, ezek a képletek egyáltalán nem tetszetősek. Javasolom a kiadónak, szedesse át a könyvet. A szerző kiváló gondossággal, matematikai ízléssel és szakértelemmel végezte a matematikai képletek szedését, szinte kifogásolhatatlan munkát végzett (egészen apró hibákat lehet csak találni, pl. a 15.2. képletben a kis szumma helyett nyilván nagy szumma kellene). Vannak remek egyéni megoldásai, például ugyanennek a képletnek a zárójelezésében eltér a konvencionálistól, de ezzel javítja a képlet áttekinthetőségét. Az igényesen tervezett és informatív ábrák is olvashatóbbá válnának a megfelelő dokumentumkészítő rendszer használatával.

Összefoglalva: Vargha András munkáját nemzetközi színvonalúnak tartom, megítélésem szerint semmiben nem marad le a Wiley kiadó hírneves alkalmazott statisztika sorozatának kézikönyvei mögött. A könyv bevezetés az alkalmazott statisztikába: a megcélzott olvasói kör számára ez az, ami szükséges és elégséges. A bíráló megjegyzései az elérhető olvasói kör bővítésére vonatkoznak.